

16.2. მსესხებლის კრედიტუნარიანობის შეფასების კრიტერიუმები

როგორც აღინიშნა, დაკრედიტების პროცესი დაკავშირებულია მრავალი სახეობისა და ტიპის რისკთან. ამ რისკებმა შეიძლება გამოიწვიონ გაცემული კრედიტისა და მასზე დარიცხული პროცენტის დროულად დაუბრუნებლობა. მიზეზები, რომლებიც წარმოშობენ პრობლემებს მსესხებლისათვის, შეიძლება იყოს ობიექტური: ეკონომიკური და ფინანსური კრიზისი, ფასების მკვეთრი ცვლილება, კონტრაგენტების მხრიდან ვალდებულებების შეუსრულებლობა, გაფიცვები და ა.შ. არ არსებობს კომპანია, რომლის კრედიტუნარიანობასაც ასეთმა სერიოზულმა ფაქტორებმა მეტ-ნაკლები პრობლემები არ შეუქმნას. ამიტომ, პოტენციური მსესხებლის ფინანსური შესაძლებლობების, მისი კრედიტუნარიანობის განსაზღვრა და თანმდევი რისკების გათვალისწინება ბანკს საკრედიტო რესურსების ეფექტიანად მართვისა და მოგების მიღების საშუალებას აძლევს, მით უმეტეს, რომ, როგორც წესი, ვადაგადაცილებული სესხების მნიშვნელოვანი ნაწილის წარმოქმნის მიზეზად მსესხებლის ფინანსური შესაძლებლობის არასაკმარისად ღრმა ანალიზი გვევლინება.

პოტენციური მსესხებლის კრედიტუნარიანობის შეფასების კრიტერიუმების ქართული საბანკო პრაქტიკა დიდად არ განსხვავდება უცხოურისაგან. ამ კრიტერიუმებს შორის უმთავრესი და ძირითადია:

- 1) შესაბამისობა ბანკის საკრედიტო პოლიტიკასთან;
- 2) პრუდენციული ბაზისი;
- 3) მსესხებლის რეპუტაცია;
- 4) სახსრების სესხების უნარი და შესაძლებლობა;
- 5) ფინანსური შესაძლებლობები;
- 6) კაპიტალის საკმარისობა და თანამონაწილეობა;
- 7) კრედიტის უზრუნველყოფა;
- 8) გარე ფაქტორები.

საკითხის მნიშვნელობიდან გამომდინარე, მოკლედ დავახასიათოთ თითოეული მათგანი:

1) შესაბამისობა ბანკის საკრედიტო პოლიტიკასთან. პირველი კრიტერიუმი, რომლითაც ხდება მსესხებლის კრედიტუნარიანობის შეფასების დაწყება, არის იმის განსაზღვრა, თუ რამდენად შეესაბამება წარმოდგენილი საკრედიტო განაცხადი ბანკის საკრედიტო პოლიტიკას. ზოგჯერ უარი დაკრედიტებაზე შეიძლება ეთქვას ძალიან კარგ პროექტს, რადგან ბანკს თავისი საკრედიტო პოლიტიკით უფლება არ აქვს ამ ტიპის ან ამ დარგის, ან ამ მოცულობით და ა.შ. დაკრედიტებისა. შეიძლება მოხდეს ისე, რომ ბანკი გასცემს ასეთ კრედიტებს, მაგრამ მისი გაცემით არღვევდეს რომელიმე სავალდებულო ნორმატივს (ამონურული ჰქონდეს ამ ტიპის ან ამ დარგის და ა. შ. შიდა საბანკო ან გარე ლიმიტი).

2) პრუდენციული ბაზისი. ამ კრიტერიუმის არსს წარმოადგენს მსესხებლის საქმიანობის საკანონმდებლო საფუძველი, კრედიტის ხასიათის შესაბამისობა საზედამხედველო ორგანოების სტანდარტებთან. ამ კუთხით სესხის გაცემის დროს ბანკის წინაშე დგება შემდეგი საკითხები:

- არსებობს თუ არა პოტენციური მსესხებლის ფუნქციონირების სამართლებრივი საფუძველი;
- არსებობს თუ არა დასაკრედიტებელი ღონისძიების განხორციელების სამართლებრივი საფუძველი;
- როგორ იმოქმედებს პოტენციური მსესხებლის საქმიანობის შედეგებზე მოსალოდნელი საკანონმდებლო ცვლილებები;
- რამდენად შეესაბამება მონაცემები პოტენციურ მსესხებელსა და კრედიტზე საბანკო ზედამხედველობის სტანდარტებს?

3) მსესხებლის რეპუტაცია. მსესხებლის რეპუტაცია არის მის მიერ წლების განმავლობაში დაგროვილი სახელი, იმიჯი, როგორც ადამიანისა (კომპანიისა), რომელიც გრძნობს პასუხისმგებლობას ალებული ვალდებულების შესრულებისათვის. აქ ასევე მნიშვნელოვან როლს თამაშობს ის, თუ რამდენად ნათლად ესმის მას კრედიტის მიზნები. იურიდიული პირის რეპუტაცია ყალიბდება ხანგრძლივი პერიოდის განმავლობაში მრავალი მახასიათებლისაგან, ესენია:

- ამ სფეროში მუშაობის გამოცდილება;
- მისი წარმატება ამ სფეროში;
- საკრედიტო ისტორიის ხარისხი როგორც ამ, ისე სხვა ბანკებში;
- მისი საქმიანი პარტნიორების რეპუტაცია;
- დამფუძნებლებისა და უმაღლესი მენეჯმენტის რეპუტაცია (განათლება, პროფესიონალიზმი, მორალური თვისებები, ფინანსური და ოჯახური მდგომარეობა და ა. შ.).

4) სახსრების სესხების უნარი და შესაძლებლობა. ფიზიკური პირის შემთხვევაში კრედიტის მიღების უნარსა და შესაძლებლობაში იგულისხმება, არის თუ არა იგი ქმედითუნარიანი (სრულწლოვანი, ჯანმრთელობის მდგომარეობა). რაც შეეხება იურიდიულ პირს, ეს გულისხმობს, ხომ არ ეწინააღმდეგება საკრედიტო განაცხადი კომპანიის წესდებებს, ასევე ის, თუ რამდენადაა უფლებამოსილი განაცხადის წარმდგენი პირი, ხელი მოაწეროს ხელშეკრულებებს, აიღოს კრედიტი კომპანიის სახელით და, საერთოდ, აწარმოოს მოლაპარაკებები ამ საკითხებთან დაკავშირებით.

5) ფინანსური შესაძლებლობები. ერთ-ერთი მთავარი კრიტერიუმი, რომელიც გულისხმობს პოტენციური მსესხებლის უნარს, გამოიმუშაოს სახსრები (მიიღოს შემოსავლები) იმ ოდენობით, რაც აუცილებელია მისი მიმდინარე გასავლებისა და კრედიტის სახით ალებული ახალი ვალდებულებების დასაფარავად. ყოველივე ამის განსაზღვრის საფუძველს წარმოადგენს:

- ბალანსის ლიკვიდურობა;
- მომგებიანობა;
- ფულადი ნაკადები.

6) კაპიტალის საკმარისობა და თანამონაწილეობა. კაპიტალის საკმარისობა და თანამონაწილეობა არანაკლები მნიშვნელობის კრიტერიუმია, რომლის შესაფასებლად აუცილებელია, გაანალიზებულ იქნეს ორი ასპექტი:

- კაპიტალის საკმარისობა, რომელიც განისაზღვრება სხვადასხვა კოეფიციენტის საფუძველზე;

- თანამონაწილეობა, ანუ რამდენია მსესხებლის საკუთარი რესურსებისა და აღებული კრედიტის შესაბამისობა პროექტის საერთო ღირებულებაში.

აღსანიშნავია, რომ რაც მეტია მსესხებლის თანამონაწილეობა პროექტში, მით მეტია ბანკის დაინტერესების ხარისხი, მონაწილეობა მიიღოს პროექტის დაფინანსებაში.

7) კრედიტის უზრუნველყოფა. კრედიტის უზრუნველყოფის, როგორც დაფარვის მეორადი წყაროს, მნიშვნელობა მით უფრო აქტიუალურია, რაც უფრო რისკიანია პროექტი. ამ შემთხვევაში იგულისხმება:

- მსესხებლის აქტივების საბაზრო ღირებულება;
- უზრუნველყოფის წყარო – გირაო, გარანტია, თავდებობა და ა.შ.

8) გარე ფაქტორები. გარე ფაქტორებში იგულისხმება ის გარემო პირობები, რომლებშიაც ხორციელდება საკრედიტო ოპერაცია და რომელთა უარყოფითმა ზემოქმედებამ შეიძლება მნიშვნელოვნად გაზარდოს ბანკი მიერ აღებული რისკები. კერძოდ, ისეთი გარემოებები, როგორებიცაა:

- მაკროეკონომიკური მდგომარეობა ქვეყანასა და რეგიონში და მისი პროგნოზი გონივრულ მომავალში;
- მდგომარეობა ეკონომიკის კონკრეტულ სექტორში (დარგში) და მისი პროგნოზი გონივრულ მომავალში;
- პოლიტიკური სიტუაცია ქვეყანასა და რეგიონში და მისი პროგნოზი გონივრულ მომავალში.

თანამედროვე საკრედიტო ტექნოლოგია დაფუძნებულია რისკის შემცირების პრინციპზე, რომელიც მიიღწევა – რაც შეიძლება მეტი ინფორმაციის მიღებით. მათ შორის, უმთავრესია ფინანსური ინფორმაცია. გადანწყვეტილება კრედიტის გაცემის შესახებ, უპირველეს ყოვლისა, მიიღება ფინანსური ანალიზის შედეგად. ამასთან, უნდა გვახსოვდეს, რომ ხდება პოტენციური მსესხებლის არა მარტო ეკონომიკური, არამედ სოციალური ანალიზიც, რაც არანაკლებ მნიშვნელოვანია. საკრედიტო ოფიცერი ფინანსური ანალიზის საფუძველზე აკეთებს დასკვნას დასაკრედიტებელი ბიზნესის მიერ კრედიტისა და დარიცხული პროცენტების დაფარვის შესაძლებლობაზე, ხოლო სოციალური ანალიზის საფუძველზე – მის სურვილზე, დააბრუნოს კრედიტი.

კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი მომენტი, რომელიც უნდა ახსოვდეს საკრედიტო ოფიცერს, არის ის, რომ კრედიტს, ერთი მხრივ, შეუძლია დადებითი გავლენა მოახდინოს მსესხებლის წარმატებით განვითარებაზე, მეორე მხრივ – უარყოფითი, ზოგჯერ დამლუპველიც, თუკი არასაკმარისი ანალიზის შედეგად მიღებული გადანწყვეტილებით აღებული კრედიტი წარმართება არარენტაბელური პროექტის დასაფინანსებლად.